

De Standaard

COLUMN

Geef ons iets om in te geloven

Ignaas Devisch

Dinsdag 2 februari 2021 om 3.25 uur

De afgelopen dagen circuleerde er op het net een [filmpje](https://metro.co.uk/2021/01/26/covid-denier-told-hell-die-as-she-tries-to-take-oap-from-hospital-13965466/) (<https://metro.co.uk/2021/01/26/covid-denier-told-hell-die-as-she-tries-to-take-oap-from-hospital-13965466/>) over een coronaontkenner uit het Verenigd Koninkrijk die een covid-19-afdeling was binnengedrongen en eiste dat zijn bedlegerige familielid van de beademing werd gehaald om hem te behandelen met vitamines en zink. De indringer was ervan overtuigd dat zijn alternatieve therapie het beste hulpmiddel was voor het familielid dat zichtbaar in ademnood verkeerde. Het kostte de artsen veel geduld en toewijding om een drama te vermijden. Dat voorval illustreert nogmaals de funeste impact van rommelinformatie. Eerder gooiden mensen in Nederland stenen naar een ziekenhuis en bestormde een losgeslagen meute in de Verenigde Staten Capitol Hill om en passant camera's van de 'fake media' naar de verdoemenis te helpen.

Om zijn koninkrijk te redden vroeg Richard III nog gewoon een paard. Vandaag zal een viervoeter niet volstaan om de democratie te hulp te schieten, want de strijd om de feiten is al een tijd aan de gang. Een van de bekendste 'alternatieve feiten' uit de literatuurgeschiedenis is de rekensom die protagonist Winston Smith moet maken in George Orwells 1984. Zijn ondervrager O'Brien foltert hem tot hij gelooft dat twee plus twee vijf is, en niet vier.

De uitvinding van alternatieve feiten is dus niet Donald Trumps verdienste – sowieso is weinig zijn verdienste. Na zijn doortocht in het Witte Huis moeten we wel vaststellen dat het complexer is geworden dan in 1984. Je moet mensen niet eens meer fysiek dwingen om ongelofwaardige feiten voor waar aan te nemen. Ze geloven ze zelf, omdat ze een blind vertrouwen hebben in wie ze uitspreekt. Dat geloof is belangrijker geworden dan wat er wordt uitgesproken. En omdat we nu ons geloof zelf kiezen, is de overgave groter dan bij ideologische dwang.

Om zijn koninkrijk te redden vroeg Richard III een paard. Vandaag zal een viervoeter niet volstaan om de democratie te hulp te schieten

Blijft de vraag: gaat het om zelfbedrog of laten we ons iets wijsmaken? Terwijl er met de opkomst van sociale media nauwelijks nog iets verborgen blijft, lijkt de drang om te geloven in de grote maske-

rade hardnekkiger dan ooit: zé houden iets achter! Dat je na menig uur surfen jezelf voorhoudt het allemaal door te hebben, is menselijk. De gemiddelde Hollywoodfilm vertrekt van dat scenario en voortaan zijn we surfend allemaal de held. Dat streelt de ijdelheid, maar verblindt het verstand, waardoor de bereidheid om groteske nonsens te aanvaarden sterk toeneemt.

Sociale media en bedrijven als Cambridge Analytica gaan zelf natuurlijk ook niet vrijuit, met het manipulatieve gebruik van algoritmes die surfers berichten voorschotelen die één standpunt keer op keer herhalen. Bewustzijnsvernauwing heet zoiets, en die slaat toe wanneer de gebruiker zichzelf op een orgiastische hoogte van kritisch denken waant.

De prangende vraag blijft: waarom willen we sommige berichten niet of andere net wel geloven? Aanhangers van complottheorieën leggen soms de zwaktes van een wetenschappelijke studie bloot om vervolgens de grootste nonsens kritiekloos te aanvaarden. Een en ander heeft te maken met de emotionele betrokkenheid bij situaties. Wie graag heeft dat Trump wint, zal sneller meegaan in de gedachte dat het niet anders kan dan dat hij gewonnen heeft, en zal blijven weigeren de stembusresultaten te geloven. In het Duits heet zoiets Glaubensunwilligkeit, refererend aan de reactie van velen tijdens de Tweede Wereldoorlog die aanvankelijk niet konden of wilden geloven dat de uitroeiingskampen bestonden en de berichten daarover verdrongen. Anders gezegd, we nemen feiten sneller en makkelijker aan als we ze zelf geloofwaardig vinden of als ze uit de mond komen van iemand die wij geloofwaardig vinden.

Dat brengt ons opnieuw bij de notie van vertrouwen. We weten het: de klassieke bakens van waarheidsspreken zijn uit het zicht verdwenen, omdat wij ons niet langer kritiekloos schikken naar wat traditionele autoriteiten ons te vertellen hebben. Op zich een goeie zaak. Elke terugkeer naar vroeger is tot mislukken gedoemd – Paul Verhaeghe schreef er al een boek over. De moeilijkheid is dat we op zoek gaan naar nieuwe autoriteiten en vervolgens vol overgave ons kritische denkvermogen aan hen uitbesteden. Om het met een boutade te zeggen: we kunnen het niet laten in iets of iemand te geloven. Types als Trump of Thierry Baudet bespelen die hunker op een perfide manier. Ze positioneren zich als grote bestrijder van het corrupte systeem, strooien een flinke portie wantrouwen in het rond en duwen daarna op repeat, waarna mensen met weinig of geen vertrouwen in het systeem de aangehouden leugens langzaam maar zeker als feiten aannemen.

De strategie is ondertussen genoegzaam bekend, maar het blijft wachten op een gevat antwoord. Met een cursus mediawijsheid in de basisschool komen we er in elk geval niet. Het gaat trouwens niet zozeer om een gebrek aan kunde of kennis bij burgers. Wel om de steeds luider klinkende nood aan erkenning. Er zit daarom niets anders op dan het vertrouwen in de democratie te herstellen. Een meer rechtvaardige samenleving met perspectief op een beter leven voor iedereen zou al een groot verschil kunnen maken.

Ignas Devisch is hoogleraar medische filosofie en ethiek aan de UGent. Zijn column verschijnt tweewekelijks op dinsdag.

Verschenen op dinsdag 2 februari 2021